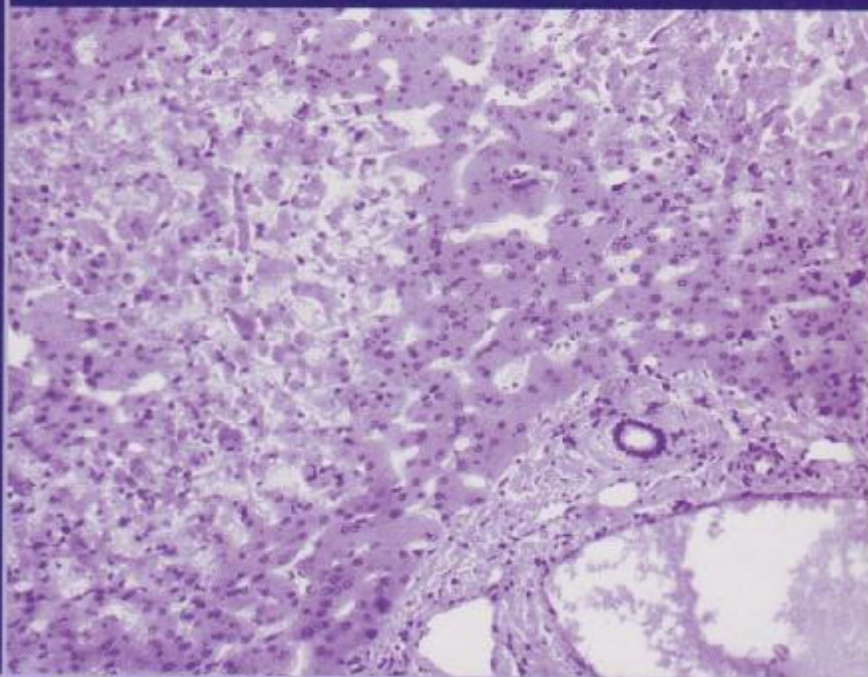

ОНКОЛОГІЯ

За редакцією
академіка НАМН України **Г.В. БОНДАРЯ**,
члена-кореспондента НАМН України
Ю.В. ДУМАНСЬКОГО,
професора **О.Ю. ПОПОВИЧА**

МЕДИЦИНА

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Донецький національний медичний університет імені М. Горького

Бондар Григорій Васильович — директор Донецького обласного протипухлинного центру, завідувач кафедри онкології, доктор медичних наук, академік НАМН України;

Думанський Юрій Васильович — член-кореспондент НАМН України, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології та радіології ФПО, ректор Донецького національного медичного університету ім. М. Горького.

Попович Олександр Юлійович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Сєдаков Ігор Євгенович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук, головний онколог МОЗ України;

Семикоз Наталія Григорівна — член-кореспондент НАМН України, професор кафедри онкології і радіології ФПО, доктор медичних наук, головний радіолог МОЗ України;

Бондар Володимир Григорович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Яківець Юрій Іванович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Башеев Володимир Харитонович — професор кафедри онкології і радіології ФПО;

Борота Олександр Миколайович — доктор медичних наук, завідувач кафедри загальної хірургії;

Купрієнко Микола Васильович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Золотухін Станіслав Едуардович — професор кафедри онкології і радіології ФПО, доктор медичних наук.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Щепотін Ігор Борисович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології, директор Національного інституту раку;

Зотов Олексій Сергійович — доцент кафедри онкології, кандидат медичних наук;

Гривкова Лариса Володимирівна — асистент кафедри онкології, кандидат медичних наук.

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Фецич Тарас Григорович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології;

Білинський Борис Тарасович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Савран Володимир Романович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Олійник Юрій Юрійович — доцент кафедри онкології, кандидат медичних наук.

Харківський національний медичний університет

Старіков Володимир Іванович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології.

Одеський національний медичний університет

Дубініна Владлена Геннадіївна — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології з курсом променевої діагностики та променевої терапії;

Бугайцов Сергій Георгійович — професор кафедри онкології з курсом променевої діагностики та променевої терапії, доктор медичних наук;

Тюсва Ніна Вікторівна — доцент кафедри онкології з курсом променевої діагностики та променевої терапії, кандидат медичних наук.

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

Болх Борис Афанасійович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри променевої діагностики, променевої терапії та онкології;

Костюк Олександр Григорович — доцент кафедри променевої діагностики, променевої терапії та онкології, доктор медичних наук.

Запорізький державний медичний університет

Шевченко Анатолій Іванович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології.

Буковинський державний медичний університет

Іващук Олександр Іванович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології та радіології;

Сенютювич Роман Васильович — професор кафедри онкології та радіології, доктор медичних наук;

Унгурян Володимир Петрович — доцент кафедри онкології та радіології, кандидат медичних наук;

Пересунько Олександр Петрович — доцент кафедри онкології та радіології, кандидат медичних наук;

Шумко Богдан Іванович — доцент кафедри онкології та радіології, кандидат медичних наук;

Олійник Едуард Валентинович — доцент кафедри онкології та радіології, кандидат медичних наук;

Тащук Ілля Вікторович — асистент кафедри онкології та радіології, кандидат медичних наук;

Гуцул Іван Ярославович — асистент кафедри онкології та радіології.

Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського

Галайчук Ігор Йосифович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології, променевої діагностики і променевої терапії та радіаційної медицини.

ДЗ «Дніпропетровська медична академія» МОЗ України

Бондаренко Ігор Миколайович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології та медичної радіології;

Завізіон Віктор Федорович — доцент кафедри онкології та медичної радіології, кандидат медичних наук;

Асеев Олексій Ігоревич — асистент кафедри онкології та медичної радіології, кандидат медичних наук.

**Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»**

Русин Андрій Васильович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології з курсами радіаційної медицини та реаніматології;

Ряшко Михайло Іванович — асистент кафедри онкології з курсами радіаційної медицини та реаніматології;

Рішко Марія Федорівна — асистент кафедри онкології з курсами радіаційної медицини та реаніматології, кандидат медичних наук.

**Державний вищий навчальний заклад
«Івано-Франківський національний медичний університет»**

Крижанівська Анна Євстахіївна — доцент, кандидат медичних наук, завідувач кафедри онкології.

Державний заклад «Луганський державний медичний університет»

Литилова Світлана Володимирівна — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології.

Кримський державний медичний університет імені С.І. Георгієвського

Проняков Володимир Іванович — доцент, кандидат медичних наук, завідувач кафедри онкології;

Соркін Віталій Маркович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Олексенко Віктор Валентинович — доцент кафедри онкології, кандидат медичних наук.

**Вищий державний навчальний заклад України
«Українська медична стоматологічна академія»**

Баштан Володимир Петрович — професор, доктор медичних наук, завідувач кафедри онкології;

Шелешко Петро Венедиктович — професор кафедри онкології, доктор медичних наук;

Чорнобай Анатолій Валентинович — доцент кафедри онкології, доктор медичних наук;

Корнєєв Олег Вітольдович — доцент кафедри онкології, кандидат медичних наук;

Литвиненко Віктор Євгенович — асистент кафедри онкології, кандидат медичних наук;

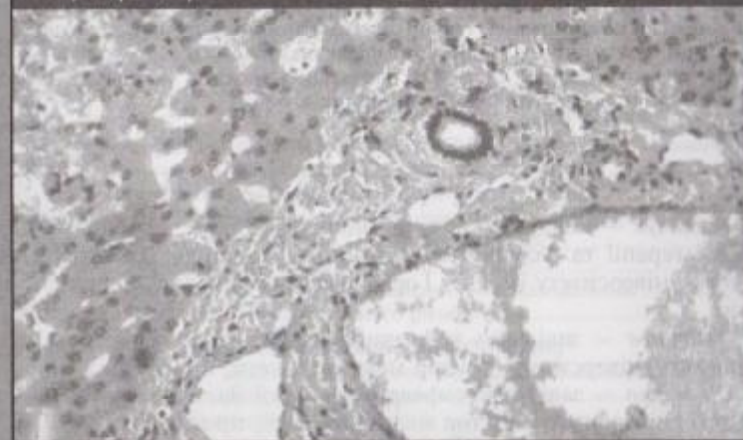
Соколова Наталя Афанасіївна — асистент кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії, кандидат медичних наук.

Інститут нейрохірургії імені акад. А.П. Ромоданова

Розуменко Володимир Давидович — професор, доктор медичних наук, головний науковий співробітник відділу нейроонкології, головний онконейрохірург НАМН України.

ОНКОЛОГІЯ

За редакцією
академіка НАМН України **Г.В. БОНДАРЯ**,
члена-кореспондента НАМН України
Ю.В. ДУМАНСЬКОГО,
професора **О.Ю. ПОПОВИЧА**

ЗАТВЕРДЖЕНО
Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих медичних
навчальних закладів IV рівня акредитації

КИЇВ
ВСВ «МЕДИЦИНА»
2013

Авторський колектив:

Г.В. Бондар, Ю.В. Думанський, О.Ю. Попович, І.Є. Сєдаков, Н.Г. Семикоз, В.Г. Бондар, Ю.І. Яківець, В.Х. Башєєв, О.М. Борота, М.В. Купрієнко, С.Є. Золотухін, І.Б. Щепотін, Т.Г. Фешич, Б.Т. Білинський, В.Р. Савран, В.І. Старіков, В.Г. Дубініна, С.Г. Бугайцов, Б.А. Болюх, А.І. Шевченко, О.І. Івашук, Р.В. Сенютювич, І.Й. Галайчук, І.М. Бондаренко, А.В. Русин, А.Є. Крижанівська, С.В. Антипова, В.І. Проняков, В.М. Соркін, В.П. Баштан, П.В. Шелешко, В.Д. Розуменко, О.Г. Костюк, А.В. Чернобай, О.С. Зотов, Ю.Ю. Олійник, Н.В. Тюєва, В.П. Унгурия, О.П. Пересунько, Б.І. Шумко, Е.В. Олійник, В.Ф. Завізіон, В.В. Олексєнко, О.В. Корнєєв, Л.В. Гривкова, І.В. Ташук, І.Я. Гушул, О.І. Асєєв, М.І. Ряшко, М.Ф. Рішко, В.Є. Литвиненко, Н.А. Соколова

Національний підручник відповідає вимогам навчальної програми з онкології. Особливу увагу приділено найважливішим і актуальним питанням вітчизняної та світової онкології, сучасним методам ранньої і доклінічної діагностики онкозахворювань. Розглянуто питання патогенезу клінічних проявів пухлин основних локалізацій, методи комбінованої терапії з урахуванням сучасних досягнень, методики реабілітації онкологічних хворих і профілактики раку.

Для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації, студентів-інтернів, лікарів-онкологів, сімейних лікарів.

Рецензенти:

І.Й. Галайчук — завідувач кафедри онкології, променевої діагностики і променевої терапії та радіаційної медицини Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачєвського, доктор медичних наук, професор;

В.І. Старіков — завідувач кафедри онкології Харківського національного медичного університету, доктор медичних наук, професор;

А.І. Шевченко — завідувач кафедри онкології Запорізького державного медичного університету, доктор медичних наук, професор

© Г.В. Бондар, Ю.В. Думанський, О.Ю. Попович, І.Є. Сєдаков, Н.Г. Семикоз, В.Г. Бондар, Ю.І. Яківець, В.Х. Башєєв, О.М. Борота, М.В. Купрієнко, С.Є. Золотухін, І.Б. Щепотін, Т.Г. Фешич, Б.Т. Білинський, В.Р. Савран, В.І. Старіков, В.Г. Дубініна, С.Г. Бугайцов, Б.А. Болюх, А.І. Шевченко, О.І. Івашук, Р.В. Сенютювич, І.Й. Галайчук, І.М. Бондаренко, А.В. Русин, А.Є. Крижанівська, С.В. Антипова, В.І. Проняков, В.М. Соркін, В.П. Баштан, П.В. Шелешко, В.Д. Розуменко, О.Г. Костюк, А.В. Чернобай, О.С. Зотов, Ю.Ю. Олійник, Н.В. Тюєва, В.П. Унгурия, О.П. Пересунько, Б.І. Шумко, Е.В. Олійник, В.Ф. Завізіон, В.В. Олексєнко, О.В. Корнєєв, Л.В. Гривкова, І.В. Ташук, І.Я. Гушул, О.І. Асєєв, М.І. Ряшко, М.Ф. Рішко, В.Є. Литвиненко, Н.А. Соколова, 2013

© ВСВ «Медицина», оформлення, 2013

ISBN 978-617-505-206-8

Зміст

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ	6
ЧАСТИНА I	
ЗАГАЛЬНА І ТЕОРЕТИЧНА ОНКОЛОГІЯ	
Розділ 1. ПОНЯТТЯ «ПУХЛИНА». СТАТИСТИКА ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРИВАНЬ (А.І. Шевченко)	7
1.1. Злоякісна пухлина.....	7
1.2. Епідеміологія онкологічних захворювань.....	9
1.3. Захворюваність, смертність, виживаність.....	10
Розділ 2. ЕТИОЛОГІЯ ПУХЛИН. КАНЦЕРОГЕНЕЗ (А.І. Шевченко)	12
2.1. Сучасні теорії канцерогенезу.....	12
2.2. Основні причини раку.....	14
2.3. Канцерогени: хімічні, фізичні, біологічні.....	14
2.4. Механізми і фази канцерогенезу.....	19
2.5. Основні періоди і тривалість пухлинного росту: доклінічний період, ранній рак, клінічний період.....	20
Розділ 3. КЛІНІЧНА І МОРФОЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРИВАНЬ (А.І. Шевченко)	21
3.1. Класифікація за стадіями.....	21
3.2. Класифікація за системою TNM.....	21
3.3. Морфологічна класифікація пухлин.....	24
Тести для самоконтролю.....	27
ЧАСТИНА II	
ДІАГНОСТИКА ЗЛОЯКІСНИХ ПУХЛИН	
Розділ 4. МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ В ОНКОЛОГІЇ (О.І. Івашук, Р.В. Сенютювич, В.П. Унгурия, О.П. Пересунько, Б.І. Шумко, Е.В. Олійник, І.В. Ташук, І.Я. Гушул)	31
4.1. Поняття про онконастороженість.....	31
4.2. Загальне обстеження хворих із підозрою на рак.....	32
4.3. Морфологічні і лабораторні методи дослідження.....	34
4.4. Методи ранньої діагностики раку.....	45
4.5. Принципи і методи скринінгу онкологічних захворювань.....	47
4.6. Групи підвищеного онкологічного ризику.....	52
Розділ 5. МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ЗЛОЯКІСНИХ НОВОУТВОРЕНЬ (І.Б. Щепотін, О.С. Зотов, Л.В. Гривкова)	59
5.1. Неінвазивні інструментальні методи обстеження.....	59
5.2. Ендоскопічні методи дослідження.....	65
ЧАСТИНА III	
ЛІКУВАННЯ ОНКОЛОГІЧНИХ ХВОРИХ	
Розділ 6. ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ЛІКУВАННЯ ОНКОЛОГІЧНИХ ХВОРИХ (Т.Г. Фешич, Б.Т. Білинський, В.Р. Савран, Ю.Ю. Олійник)	68
Розділ 7. МЕТОДИ ЛІКУВАННЯ ОНКОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРИВАНЬ (Т.Г. Фешич, Б.Т. Білинський, В.Р. Савран, Ю.Ю. Олійник)	74
7.1. Хірургічне лікування.....	74
7.2. Променеве лікування (Н.Г. Семикоз).....	80
7.3. Медикаментозне лікування.....	86
7.3.1. Біотерапія раку.....	86
7.3.2. Хіміотерапія.....	87
7.3.3. Гормональне лікування.....	95
Тести для самоконтролю.....	96

